

ЗМІСТ

ПРЕССЛУЖБА МОН УКРАЇНИ ІНФОРМУЄ	3
РЕЙТИНГИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
Павло Харламов. Зарплатний рейтинг вишів 2021.....	7
ОСВІТА І СУСПІЛЬСТВО	
Василь Шейко, Наталя Кушнарєнко. Культуралізація особистості — освітній вимір.....	23
Андрій Вітєнко. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія чи студентоцентризм?.....	39
Володимир Савченко, Олег Маклюк. Знанневий пріоритет у розвитку економіки як один із факторів сучасної освіти	51
СЛОВО ПРАКТИКАМ	
Микола Сенченко. Від Гутенберга до ери комп'ютерів.....	65
АНАЛІЗУЮТЬ НАУКОВЦІ	
Валентина Степико. Тенета гендеру.....	80
Олена Гавриленко. Клімат України сьогодні та прогнози на майбутнє	89
Наталія Іваник. Сценічний феномен великого українського співака-актора сучасності Анатолія Кочерги	108
ДОКУМЕНТИ	
Про документи про вищу освіту (наукові ступені)	121
Contents	126

Головний редактор — К.М. Левківський

Редакційна колегія: К.С. Абдієв (Казахстан); В.П. Андрущенко; В.Д. Базилевич; В.І. Бондар; Л.В. Губерський; Т.-Л. Деордіца; Р.О. Додонов; М.Б. Євтух; Т.О. Коломоєць; А.Є. Конверський; В.Г. Кремень; А.І. Кузьмінський; В.І. Кушерець; І.Ф. Надольний; І.Ф. Прокопенко; В.Я. Тацій; О.Л. Шевнюк; В.С. Щербина

Над випуском працювали: В.П. Розумний, Л.В. Кирпич, Ю.М. Слуцька — відповідальний секретар, С.А. Михайлова, Л.С. Кулешова, О.С. Кузуб, І.А. Олійник

На першій сторінці обкладинки — українські університети — лідери рейтингу за аграрними спеціальностями за версією журналу “Гроші”: Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Уманський національний університет садівництва.

Індекс журналу в каталозі передплатних видань України: 21876

Журнал “Вища школа” внесено до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт з педагогіки (Постанова президії ВАК України від 22.12.2010 № 1-05/8) та філософії (Постанова президії ВАК України від 01.07.2010 № 1-05/5) на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Видання зареєстровано в Міністерстві юстиції України. Свідоцтво КВ № 12864-1748ПР від 27.06.2007. Усі права застережено. Передруки і переклади дозволяються лише за згодою автора та редакції. Редакція не обов'язково поділяє думку автора. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв та іншої інформації несуть автори публікацій. Відповідальність за зміст рекламних оголошень несе рекламодавець.

Журнал поширюється лише за передплатою. Авторський примірник можна придбати у книгарні “Абзац”, тел.: (044) 581-15-68, попередньо його замовивши.

Адреса редакції: 01030, м. Київ, вул. Стрілецька, 28.

Тел.: (044) 272-42-91; **факс:** (044) 234-23-36.

E-mail: slutska@society.kiev.ua **http://www.znannia.com.ua**

Видавець — Видавництво “Знання”, 01030, м. Київ, вул. Стрілецька, 28
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3596 від 05.10.2009 р.

Підписано до друку 27.04.2021. Формат 70x100 1/16.

Папір офс. № 1. Друк офс. Гарнітура Academy.

Ум. друк. арк. 11,2. Обл.-вид. арк. 11,2. Наклад 450 пр. Зам. №

© “Вища школа”, 2021

УДК 782.1.071.2(092)

**Наталія
Іванюк**

Доцент кафедри хорового диригування Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету, регент архієрейського хору "Знамення" Свято-Воскресенського собору Православної Церкви України, заслужений діяч мистецтв України

СЦЕНІЧНИЙ ФЕНОМЕН ВЕЛИКОГО УКРАЇНСЬКОГО СПІВАКА-АКТОРА СУЧАСНОСТІ АНАТОЛІЯ КОЧЕРГИ

У статті проаналізовано ключові аспекти мистецької діяльності оперного та концертно-камерного співака світової сцени, знаменитого баса сучасності, патріота України А. Кочерги. Мета статті полягає у продукуванні новітньої моделі вокально-сценічного амплу артиста. У цьому контексті тлумачаться музично-естетичні погляди видатного митця, окреслюються основні етапи його становлення як музиканта, творча багатогранність та масштабна концертна діяльність, водночас зосереджується увага на достатньо цінних артистичних якостях, що складають мистецьку харизму виконавця. Науковою новизною дослідження є надання аналітики, що пов'язується з вивченням специфіки вокального самовираження та усвідомленням акторського таланту А. Кочерги у просторі світової музичної культури. У цій системі координат висвітлюються характерні ознаки сценічного феномену, що полягає у блискучому втіленні художньої образності музичної спадщини М. Мусоргського; осмислюється унікальність співака, який увійшов в історію вокального мистецтва як "Золотий Досіфей" і "найкращий Борис Годунов ХХ століт-

тя”, що дає підстави характеризувати творчість знаменитого виконавця як надзвичайне музично-естетичне явище сьогодення.

Співацьке мистецтво в усі часи займало неабияке місце в культурі кожного народу як яскравий виразник естетичного буття людини. На сучасному етапі національного становлення України постає нагальна потреба дослідження та глибокого осмислення творчої спадщини представників національної вокальної музики, до яких відносимо знакову постать А. Кочерги.

Серед мистецтвознавчих публікацій є низка наукових розробок, котрі у найрізноманітніший спосіб піддають осмисленню проблему творчого самовияву видатного співака. Достатньо широко розкриває найважливіші аспекти мистецької діяльності А. Кочерги, розв'язує питання щодо його акторської майстерності, артистичного таланту та репертуарного різноманіття дослідник творчості виконавця М. Линник, зокрема в публікаціях “Його стихія — Мусоргський”, “Бас з України”, “На вершині майстерності” та ін. Цікавими для нашого пошуку є також музично-естетичні аспекти проблематики, які викладені в інтерв'ю з Анатолієм Кочергою мистецтвознавцем, музичною журналісткою О. Кізловою та О. Кіпніс. Цінність складають аналітичні нариси Я. Гордійчук “Шлях на сцену”, Л. Житниченко “Голос надзвичайної сили”, О. Найдюк “Анатолій Кочерга в Києві”, які зокрема присвячуються висвітленню проблеми творчого амплуа виконавця. Проте всі наявні наукові розробки не повністю розкривають заявлену нами тему дослідження. А отже, сформульована проблема потребує додаткового аналізу, розшифрування, логічного осмислення.

Звукова природа голосу завжди торкається найпотаємніших струн людської душі, а вдале сценічне втілення драматургії твору доповнює цілісність художнього образу та безпосередньо впливає на емоційний стан реципієнта. У цьому сенсі талановите акторське виконання складних партій, зокрема Бориса Годунова з однойменної опери М. Мусоргського та Мефістофеля з опери “Фауст” Ш. Гуно, що стали візитівкою А. Кочерги, трансформує творчість українського співака на високий рівень вокального мистецтва на сучасному етапі національного культуротворення. А отже, виконавська спадщина митця, яка вже стала світовим надбанням, заслуговує на увагу науковців та мистецтвознавців. Представлене нами дослідження спрямоване на розкриття його мистецької діяльності, яка потребує глибшого та детальнішого вивчення, таким чином, проблема, висвітлена у статті, на наше переконання, є надзвичайно актуальною.

Ключові слова: співак, артист, бас, мистецтво, опера, творча харизма.

Торкаючись золотих сторінок життєвої книги про видатну людину нашого часу, яскравого митця, щирого патріота України, у якому поєдналися вокально-сценічний талант, надзвичайної краси та могутньої сили голос від Бога з непересічною особистістю, щоразу, дедалі з новим емоційним піднесенням, відкриваємо для себе легендарного співака світової оперної сцени А. Кочергу. Наділення особистості властивостями, що викликають високу повагу до неї та

безумовну віру в її можливості, надзвичайна обдарованість, особлива привабливість, яскраві риси обліку, впевненість у собі, лідерство — це основні якості харизми, це все те, що характеризує непересічну людину та виділяє її серед інших. Яскравим зразком демонстрації наведених якостей є постать великого музиканта сучасності А. Кочерги, насичена творча нива та бурхливий життєвий шлях якого височіють на вістрі двох тисячоліть.

Наше знайомство з артистом відбулось у “Червоній калині”, що на Рівненщині, під час проведення Всеукраїнського фестивалю-конкурсу вокального мистецтва “Бурштинові солоспіви” (травень 2019 року), та посприяло переосмисленню, здавалося би, сталих переконань і поглядів, які в подальшому, у нашому розумінні, трансформувалися на якісно вищий рівень тлумачення встановлених констант. Також зауважимо, що окремі риси, продемонстровані митцем при першій появі в залі, включаючи його харизму, що була достатньо природною й органічною, а також найдрібніші деталі, які були дуже тонко і виважено продумані справжнім митцем, наділеним надзвичайним акторським талантом і розкішною артистичною зовнішністю, створили довершений сценічний образ та мали вражаючий ефект на публіку.

Активна трудова і творча діяльність А. Кочерги, з найрізноманітнішими перипетіями, є свідченням його наполегливого прагнення до поставленої мети. Його становлення як співака — від початків¹, моменту успіху і, зрештою, досягнення мистецьких вершин — це простір, наповнений цілим спектром поставлених перед виконавцем завдань, обов'язків та цілей, конкретика яких чітко проявлялася на кожному життєвому етапі, що в кінцевому результаті створило сутнісне амплуа артиста, який досить швидко здобув світове визнання.

Вважаємо за потрібне окреслити і психологічний аспект творчої життєдіяльності співака-актора, що головним чином проявився важливими векторами, серед яких, на наше переконання, ключовими стають вольові якості митця, самоорганізація активної діяльності, максимальна вимогливість до раціонального улаштування творчого процесу, а також внутрішні амбіції, що спрямовані на домінування сценічного життя, задля самовираження у високому мистецтві. Отже, творчий шлях українського баса до отримання звання лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка, почесного звання Народного артиста Української РСР (1979), Народного артиста СРСР (1983), володаря двох престижних американських премій “Grammi”, вкритий не тільки пелюстками квітів, — це й нескінченні хвилювання, виснажлива праця, безліч пережитих та вистражданих ролей, важкі подорожі, переживання, біль душі за сумні події в рідній Україні... А для того, щоб звучати, потрібні позитивні емоції, неабиякі фізичні зусилля, сценічна витримка та добре здоров'я. На

¹ У 1965—1966 роках А. Кочерга розпочинав свій трудовий шлях як машиніст котла електростанції у Вінницькій області.

наше переконання, таких мистецьких висот могла досягнути людина, яка має у своєму арсеналі особистих якостей надзвичайну працездатність, цілеспрямованість, творчий потенціал та внутрішнє духовне наповнення, і саме таким постає перед шанувальниками вокального мистецтва український бас А. Кочерга.

У цьому контексті варто додати, що однією з основних комунікативних складових характеру співака є притаманне йому тонке відчуття гумору та самоіронія, і це також знаходимо у переліку ключових властивостей харизми.

Пропонуємо фрагмент епіграми, в якій Євген Євтушенко влучно підкреслив: “У Кочерги, у Анатолия, особенная анатомия: он глоткой только ест и пьет — а сердцем дышит и поет”, і далі: “Когда я буду угасать и собираться в мир иной, расшевелите вы меня великим Толей Кочергой!”². Ось такий невеликий шарж, який одразу заслужено став знаменитим.

Музикант створив високохудожні образи на знаменитих оперних та концертних сценах. За майстерне виконання партій в операх “Борис Годунов”, “Дон Карлос” Дж. Верді (Король Філіп), “Милана” Г. Майбороди (Руцак) у Київському державному академічному театрі опери і балету ім. Тараса Шевченка, куди А. Кочерга був запрошений у 1972 році (важливо, що це відбулось за рік до закінчення навчання у Київській консерваторії імені П.І. Чайковського у 1973 році), співак став лауреатом Національної премії імені Тараса Шевченка, до того ж, з 1985 року, він одночасно є солістом Віденської опери. Розглядаючи період становлення артиста, зауважимо, що А. Кочерга здобуває перемоги та стає Лауреатом V Всесоюзного конкурсу вокалістів імені М. Глінки (Вільнюс, 1971, I премія), Міжнародного конкурсу імені П. Чайковського (Москва, 1974) та ін.³ Також звернемо увагу на яскравий життєвий епізод, який він пережив, проходячи стажування у Міланському театрі Ла Скала (1975—1976). Як стверджує А. Кочерга, на першому занятті з вокалу його викладачка Маргарита Карозіо, знаменита солістка цього ж театру, здивовано відреагувала на факт природної, максимально досконалої постановки голосу співака, яка не потребує стороннього втручання, порадивши йому збагачуватися інформацією, яка стосується виключно аналітики творчого процесу, спрямованого на удосконалення майстерності талановитих вокалістів того часу. Звісно, Анатолій Іванович продовжував навчання і відвідував заняття, слухав прекрасні голоси інших виконавців, спілкувався з мистецькою елітою та в класі своєї наставниці зустрічався з Пласідо Домінго, Миреллою Френі, Лучано Паваротті та ін.

² Кізлова О. Бас Анатолій Кочерга: “особенная анатомия” / О. Кізлова // Академічна музика, інтерв’ю, скорочений варіант у газеті “Дзеркало тижня”. — 2015. — № 35 від 25.09.

³ Линник М.П. Кочерга Анатолій Іванович / М.П. Линник // Українська музична енциклопедія. — Т. 2. — Київ, 2008. — С. 581—582; Линник М.П. Кочерга Анатолій Іванович / М.П. Линник // Енциклопедія сучасної України : у 30 т. / НАН України, — К., 2003—2019.

Аналізуючи творчий шлях А. Кочерги, переконуємося, що його зустріч з усесвітньо відомим італійським диригентом Клаудіо Аббадо (1988), яка стрімко переросла у результативну творчу співпрацю та дружні відносини, відбулась не випадково. Запрошення великого маестро виявилось своєрідним стартом та стало визначальним у подальшому мистецькому житті співака. Про дружбу з великим музикантом А. Кочерга висловлюється, пишаючись: "...звела нас і здружила передусім творчість і одностайність у мистецтві..."⁴. Вражаючий факт: першою оперою баса з України на Заході стала "Хованщина" Мусоргського, з маестро Клаудіо Аббадо, в якій йому була запропонована роль Шакловитого. Дивовижно те, що співак погодився на виконання цієї партії, яка написана композитором для баритона, вочевидь відчуваючи та використовуючи свій великий творчий потенціал, маючи широкий діапазон та міцні голосові ресурси. Сам же Анатолій Іванович застерігає, коли каже учням про використання голосу в інших партіях, що це "небезвредно"⁵, і головне: "...голос дається від Бога і його треба берегти..."

У подальшому творчому житті виконавця чекав міжнародний тріумф, що виявилось справжнім випробуванням для самооцінки молодого артиста. Постановка київською трупю опери "Хованщина", під час гастролей у Мадриді (1979), приносить приголомшливий успіх та "стає початком визнання Анатолія Кочерги"⁶. Після вистави присутні на ньому король Карлос і герцог Альба особисто висловили співаку своє захоплення виконанням ролі Досіфея і саме з тих часів цей довершений образ у виконанні славетного баса називають "Золотим Досіфеєм".

Із часом репертуарний діапазон оперного співака збагачується новими ролями, а саме виконанням партії Івана Хованського ("Хованщина") у Метрополітен-опера у Нью-Йорку (2012 рік, диригент Кирило Петренко), після чого в газеті "Нью-Йорк таймс" спів А. Кочерги порівняли з "ефектом бомби, що розірвалась"⁷. У тій самій газеті його назвали "Шаляпіним сучасності"⁸. Згадуючи один із концертів, артист переповів цікавий епізод, коли до нього підійшли дві шанувальниці оперного співу і з захопленням почали висловлювати свої враження про його виступ. Одна з них на піднесенні зауважила, що у цьому залі вона чула такий потужний голос тільки тоді, коли виступав Федір Шаляпін, а також про те, що голос Анатолія Івановича на-

⁴ Кіпніс О. Співак Анатолій Кочерга: "Може, варто було б змінити гімн України?" / О. Кіпніс // Дзеркало тижня. — 2010. — № 8 від 26.02.

⁵ В гостях у Дмитра Гордона. Телепередача у трьох частинах, 2017.

⁶ Анатолій Кочерга у документальному фільмі "Імена" з Оксаною Марченко (Омега-TV), 2003.

⁷ Кізлова О. Бас Анатолій Кочерга: "особенная анатомия" / О. Кізлова // Академічна музика, інтерв'ю, скорочений варіант у газеті "Дзеркало тижня". — 2015. — № 35 від 25.09; В гостях у Дмитра Гордона. Телепередача у трьох частинах, 2017.

⁸ Кізлова О. Бас Анатолій Кочерга: "особенная анатомия" / О. Кізлова // Академічна музика, інтерв'ю, скорочений варіант у газеті "Дзеркало тижня". — 2015. — № 35 від 25.09.

гадав їй ті часи. З'ясувалося, що одній з них — дочці старшої дами, яка теж була поряд, було вже далеко за 80, і вони дійсно насолоджувались колись виступом Федора Івановича Шаляпіна⁹.

Підкреслимо і те, що іноді, під час вистав, Анатолій Іванович порушував театральні канони. Прикладом цього може бути один дивовижний випадок у творчій кар'єрі митця: після того, як у Метрополітен-опера прозвучала молитва Івана Хованського перед народом (“Здорово, діти, на добрий час...”), публіка в залі не витримала емоцій після такого переконливого і вражаючого виконання та стала аплодувати, зупинивши хід опери. Ніколи до цього часу (2012 року!), ні після того не було ніяких, тим паче таких бурхливих, овацій у цьому фрагменті опери “Хованщина”¹⁰.

У пресі про Анатолія Кочергу знаходимо: “...Володіє унікальним і тембрально яскравим голосом широкого діапазону...”¹¹. З погляду теоретиків-музикознавців, а також викладачів сольного співу, надзвичайно важко керувати низьким, до того ж колоритним масивним чоловічим голосом, проте завдяки природній обдарованості, наполегливій праці та дотриманню порад прекрасних викладачів, зокрема в Київській консерваторії, співаку вдалося навчитися керувати безмежними вокальними даними, розкрити найпотаємніші грані свого рідкісного “оксамитового” голосу¹² та щоразу заворожувати публіку, володіючи всіма можливими нюансами та багатою безліччю фарб і відтінків тембральною палітрою. На запитання, що є найважливішим у процесі становлення професійного співака, митець відповідає: “...Все залежить від викладача... Хай навчаються у хороших перевірених педагогів та вибирають одного, а не скачуть по різних, бо так нічому і не навчаться!”¹³. Світогляд співака формували заслужені та визнані митці, передусім це наставники у Київській консерваторії: професор Римма Андріївна Разумова, концертмейстер з великим досвідом Есфірь Ізраїлівна Паноях та улюблена викладачка камерного співу Зоя Єфимівна Лихтман. Як стверджує сам артист: “...Вони мені багато чого дали. Високо їх ціную і буду завжди пам'ятати...”¹⁴.

Про досконалу вокальну техніку говорити не доводиться — варто лише послухати спів могутнього баса. У цьому контексті на особливу увагу заслуговує виконання каватини Алеко з однойменної опери С. Рахманінова з

⁹ Анатолій Кочерга в програмі “Бацман” (спільний проект інтернет-видання “Гордон” і телеканалу “112 Україна”), 2019; Із бесіди з А. Кочергою автора статті Н.М. Іваник, м. Рівне, травень 2019.

¹⁰ В гостях у Дмитра Гордона. Телепередача у трьох частинах, 2017.

¹¹ Линник М.П. Кочерга Анатолій Іванович / М.П. Линник // Енциклопедія сучасної України : у 30 т. / НАН України, — К., 2003—2019.

¹² Лисенко І.М. Співаки України : енциклопедичне видання / І.М. Лисенко. — Київ : Знання, 2012. — 639 с.

¹³ Із бесіди з А. Кочергою автора статті Н.М. Іваник, м. Рівне, травень 2019.

¹⁴ Кізілова О. Бас Анатолій Кочерга: “особенная анатомия” / О. Кізілова // Академічна музика, інтерв'ю, скорочений варіант у газеті “Дзеркало тижня”. — 2015. — № 35 від 25.09.

Берлінським симфонічним оркестром під орудою Клаудіо Аббадо, яке вважається одним із найкращих та визнаних у світі. Аналізуючи цей музичний фрагмент, звернемо увагу на бездоганне, на наше переконання, проведення кульмінаційного епізоду, в якому низкою засобів вокального виконавства, а саме вишуканим тлумаченням динамічної подачі, тембральним забарвленням, майстерним володінням співацьким диханням, артист кризь призму найрізноманітніших людських почуттів (розчарування, біль, страждання) переконливо зумів передати той емоційний стан героя, що пронизує публіку до глибини душі. Обговорюючи цей, драматично насичений, фрагмент, виконавець зізнається: "...Я сам хвилююсь, коли це співаю..."¹⁵. Залишається лише додати, що такі справжні переживання може подарувати високодуховна людина та майстер улюбленої справи, яким є неперевершений співак-актор **Анатолій Кочерга**.

Як багатогранний митець, **А. Кочерга** є еталоном спільноти, яка формується за ознакою професійного перфекціонізму, за принципом об'єднання особистостей, яким належить неоціненний вклад у високе мистецтво. Серед когорти його однодумців найвідоміші світові постаті, такі як Клаудіо Аббадо, Даніель Баренбойм, Пітер Штайн, Лорин Маазель, Джеймс Конлон, Сейді Одзава, Казуші Оно, Кирило Петренко, Степан Турчак, Мирослав Ростропович, Пласідо Домінго, Євгенія Мірошниченко, Іван Кікоть, Андрій Тарковський, Майя Плісецька та Родіон Щедрин та ін.

Осмилюючи артистичні контакти виконавця, констатуємо, що все ж окремі проекти не знайшли втілення у його мистецькому житті, а саме нездійсненими виявились запрошення для творчої співпраці з **А. Кочергою** у 80-х роках ХХ ст. знаменитого диригента Герберта фон Караяна, який неодноразово звертався з такими пропозиціями до співака, але за радянських часів, **Анатолій Іванович** так і не отримав жодного з цих листів, надісланих австрійським диригентом.

Слід зазначити, що ключові драматичні ролі митця стали для нього справжньою виражальною сутністю як самодостатнього актора. Унікальним залишається факт, що український бас є володарем двох престижних премій — вищих нагород американської академії звукозапису "GRAMMY", одна з них за виконання та запис циклу романсів **М. Мусоргського** на слова **А. Голєніщева-Кутузова** "Песни и пляски смерти" (1996), який він заспівав "...не просто як цикл романсів, а як монооперу, моноспектакль..."¹⁶. Сам **Анатолій Іванович** припіднімає завісу таємниці такого успіху: "...До виконання цього твору я підходив саме як монологу двох істот: живої юної душі та смерті, яка невідступна та до кожного приходить у свій час...", і далі, формуючи своє кредо, підсумовує: "...Варто жити, а не існувати!". Запис Золотого диску з

¹⁵ Із бесіди з **А. Кочергою** автора статті **Н.М. Іваник**, м. Рівне, травень 2019.

¹⁶ В гостях у **Дмитра Гордона**. Телепередача у трьох частинах, 2017; Із бесіди з **А. Кочергою** автора статті **Н.М. Іваник**, м. Рівне, травень 2019.

диригентом Клаудіо Аббадо в Берлінській філармонії співак називає одним із найулюбленіших записів¹⁷. Маєстро високо оцінив виступ А. Кочерги, вказуючи на його найцінніші сценічні якості — він виконав цей твір “...не лише як великий співак, а й як великий актор...”¹⁸. У цьому контексті також значимо, що за два роки до того, у 1994-му, А. Кочерга був удостоєний премії “Grammy” за запис “Бориса Годунова”. Його українською візитівкою по праву стала головна партія — царя Бориса, яку співак виконав понад 400 разів і яка була визнана “найкращим Борисом Годуновим ХХ століття”. Неперевершене виконання провідних ролей підкорювало публіку у знаменитих оперних театрах та концертних залах — лондонському Ковент-гарден, італійському Ла Скала, американській Метрополітен-опера, Штаатс опера у Відні, Берліні, Байріші, французькій Гранд-опера, Баварській, Варшавській, Страсбурзькій опері, театрах Токіо, Ліону та ін. Вражаючий спів у багатьох операх Дж. Верді: “Аїда” (партія Рамфіса), “Ріголетто” (Спарафучільо), “Фальстаф” (Пістоль), “Набукко” (Захаріас); “Севільський цирульник” Дж. Россіні, “Турандот” Дж. Пуччіні; “Іван Сусанін” М. Глінки, “Хованщина” М. Мусоргського, “Мазепа” П. Чайковського, “Євгеній Онегін” П. Чайковського (Гремін), “Катерина Ізмайлова” Д. Шостаковича, “Цар Едіп” І. Стравінського, і цей перелік невичерпний.

Вважаємо за доцільне також наголосити на тому, що митцю властиве надзвичайно обережне ставлення до духовних і культурних цінностей та усвідомлення цього аспекту за наступними векторами:

- особливість ознаки національної символіки;
- перспективи розвитку національної музичної культури;
- місце та роль культури в системі координат соціального устрою України.

Щодо специфіки національного в українському мистецтві, то зазначимо, що співак вказує на невідповідність зовнішніх ознак символіки (елементи одягу, зачіска, тощо) внутрішньому глибинному змісту: “...Символіка має сенс, тільки якщо вона глибоко проростає в душі. Це як віра в Бога. Тому що символи — це атрибути віри...”¹⁹.

Зворушує і те, що митець завжди болісно реагує на негативні зміни, які відбуваються в нашій державі. Натомість він вбачає перспективу розвитку культури в Україні лише тоді, коли політика держави буде спрямована на плекання власних національних кадрів, яким, вважає співак, потрібно усіляко сприяти у реалізації творчих планів на Батьківщині. У цьому контексті артист зазначає: “...Культура — це держава... Якщо в державі немає культури, й розвитку її, держава просто не існує...”, і далі: “...Культура — це дзеркаль-

¹⁷ Із бесіди з А. Кочергою автора статті Н.М. Іваник, м. Рівне, травень 2019.

¹⁸ Линник М.П. Бас з України / М.П. Линник // Музика. — 2005. — № 4. — С. 24.

¹⁹ Кіпніс О. Співак Анатолій Кочерга: “Може, варто було б змінити гімн України?” / О. Кіпніс // Дзеркало тижня. — 2010. — № 8 від 26.02.

не відображення влади, відбиття духовного потенціалу тих, хто при владі...”²⁰.

Щодо тлумачення думки, сформульованої у третьому пункті, зауважимо, що центральною ознакою цього твердження є духовне наповнення внутрішнього світу людини засобами музичного мистецтва, зокрема і вокального.

Варто також наголосити, що насправді щасливий та гармонійний всередині самого себе може заявити так, як Анатолій Іванович, стверджуючи: “...Духовно я багата людина...”²¹. У цьому контексті згадується вислів, що особисто мене (автора статті) вразив і який вперше почула від композиторки сучасності світового масштабу Лесі Дичко: “...Людина, у якої благородна чиста душа, вона не може фальшивити...” Пізніше, тепер вже ретроспективно, поновлюються в пам’яті зустріч та тривала бесіда з маестро хорової справи, музичним титаном цілої епохи, Анатолієм Авдієвським²². На репетиції, яку він проводив з Національним заслуженим академічним українським народним хором України ім. Г. Верьовки, диригент повторював повчальні слова свого вчителя, знаменитого українського хормейстера К. Пігрова, і цей вислів сьогодні вже став крилатим: “Коли людина чисто співає, вона чиста у своїх помислах до природи, сім’ї, товаришів. Тобто ця людина... найближче стоїть до Бога...”²³. Аналізуючи такі філософські роздуми великих музикантів, вчергове переконуємося, що, поряд із іншими талантами уславеного баса, його бездоганна інтонаційна чистота є свідченням високого внутрішнього духовного змісту.

Надзвичайно цінним для нас виявилися також педагогічні поради та настанови майстра вокальної техніки щодо важливості системного підходу у вихованні вокаліста з погляду високої вимогливості до нього, сценічної майстерності та специфіки найважливіших векторів самоорганізації артиста, включаючи основні аспекти, що стосуються гігієни голосу, творчого потенціалу і репертуарних можливостей виконавця. Враховуючи те, що А. Кочерга є широкоплановим виконавцем, він надзвичайно тонко розуміє специфіку камерного співу як окремого виду вокального музикування, вказуючи на його особливі сценічні критерії. Розповідаючи про складності виконання пісень, на відміну від оперних арій, концертно-камерний співак пояснює, що: “...В пісні не передбачені ні партнери, ні режисери, ні декорації, на які можна було б

²⁰ Анатолій Кочерга у документальному фільмі “Імена” з Оксаною Марченко (Омега-TV), 2003.

²¹ В гостях у Дмитра Гордона. Телепередача у трьох частинах, 2017; Із бесіди з А. Кочергою автора статті Н.М. Іваник, м. Рівне, травень 2019.

²² Зустріч автора статті з А.Т. Авдієвським відбулася під час стажування у Національній музичній академії України ім. П.І. Чайковського у листопаді 2015 року.

²³ Кияновська Л.О. Quo vadis, церковні хори? / Л.О. Кияновська // Київська муніципальна газета “Хрещатик”. — 2005. — 17.06.

відволікти глядача, зі співом пісні артист залишається на сцені сам, один на один з публікою, в тому-то і складність...”²⁴.

Вважаємо за потрібне також звернути увагу на особисте ставлення А. Кочерги до змагальності у жанрі вокального мистецтва, коли знаходимо такі його твердження: “...Ненавиджу конкурси. Змагання в співі, в театральному мистецтві — це не змагання. Це біль душі, серця, всього ансамблю, що має людина в собі всередині...” (із промови на Всеукраїнському конкурсі вокального мистецтва “Бурштинові солоспіви” у травні 2019 року).

Аналізуючи аспект характерних якостей особистості співака, розглянемо деякі непередбачувані та неординарні події з його творчого життя. Одним із таких випадків, що насправді приголомшує, відбувся під час його гастрольної подорожі в Мехіко (1998). Виступ у Мексиканській опері відбувся у надзвичайно складних умовах — після нападу на Анатолія Івановича та його дружину Ліну Олександрівну²⁵. Це сталося під час їхньої прогулянки парком — грабіжник прострелив ногу співаку з метою забрати годинник. У момент, коли невідомий зненацька накинувся на них, Анатолій Іванович, як справжній сильний чоловік, дуже переживав за дружину. Пощастило вижити, але через травму лікар заборонив співати, з чим соліст не погодився та настояв на виступі, знову проявляючи свій вольовий характер, та на цей раз підкорив публіку виконанням ролі Бориса (сидячи в кріслі!) вже за тиждень після поранення²⁶. Черговий приклад неординарних рішень та дій обдарованого співака, що також є виявом його харизматичної натури.

Слід також навести ставлення А. Кочерги до негативних проявів у сучасних оперних постановках, які виявляються у невідповідності сценічних технологій та не завжди сприяють розкриттю змісту створюваного художнього образу: “...Насторожує вторгнення сучасних технологій, часто невиправданих, введення незвичностей; з’являється багато крові, бруду, вичурності в декораціях, примхливості в костюмах...”²⁷. Артистам доводилося під час спектаклю смажити яєчню, готувати спагеті або справляти за диваном (тут же, на сцені) малу нужду (опера “Дон Жуан” В.А. Моцарта), до того ж, коли в них летіли яблука, банани, помідори, виконавці мусили виступати в масках у вигляді голови величезних мавп (опера “Ріголетто” Дж. Верді), що заважало вокалістам користуватися дихальним апаратом належним чином та відбувались інші непотрібні речі, від чого: “...композитор, якби це побачив,

²⁴ Із бесіди з А. Кочергою автора статті Н.М. Іваник, м. Рівне, травень 2019.

²⁵ Дочка відомого українського концертно-камерного співака, народного артиста УРСР з 1984 р. О.М. Таранця. Лисенко І.М. Співаки України: енциклопедичне видання / І.М. Лисенко. — Київ : Знання, 2012. — 639 с.

²⁶ Із бесіди з А. Кочергою автора статті Н.М. Іваник, м. Рівне, травень 2019.

²⁷ В гостях у Дмитра Гордона. Телепередача у трьох частинах, 2017.

то відразу знову б помер, або категорично заборонив би таким режисерам навіть наблизитися до своїх творів, тим більше торкатися їх...”²⁸.

Згадуючи виступи у найвідоміших світових концертних залах та оперних театрах, співак мріє про найкращі за акустикою сцени, такі як оперний театр Колон в Аргентині (Буенос-Айрес) або Штаатсопера в Байріші чи Віші у Франції, і щоб подібні були в Україні. Захоплює великий задум музиканта: передусім збудувати Дім музики в центрі Києва, який би вмщував великий сучасний концертний зал²⁹. Ще однієї зміни прагне душа артиста — безкрайню кантиленну мелодію “Рече та стогне Дніпр широкий” на вірші Тараса Шевченка обрати гімном України. “...Може, варто було б змінити гімн України? ...І за музикою, і за змістом — це справжній гімн... Ось це — Україна... Це великий поет Шевченко ...Ближчим треба бути до Тараса...”³⁰. І де б не був Анатолій Іванович, де б не жив (у Нідерландах, Італії, Австрії, Бельгії), він завжди пам’ятав батьківський дім та повертався до нього у Самгородок (нині село Козятинського району Вінницької області). До того ж, з 2020 року Анатолій Іванович є Почесним громадянином с. Погребище Вінницької області. Вражаючими є підстави такого відзначення, серед яких насправді героїчний вчинок — порятунок ним на озері, під час святкування Дня піонерії, чотирьох однокласниць³¹. Отже, А. Кочерга підкорює не лише майстерністю співу, акторським талантом, а й своєю силою духу.

Ще одним фактом, який характеризує особистість А. Кочерги, є те, що митець не змінював громадянства, хоча такі пропозиції отримував. Співак гордий тим, що був і залишається громадянином України: “...На всіх моїх афішах, практично всіма мовами світу написано, що я — з України. І я пишаюся цим...”³². Був момент, коли знаменита співачка Ірина Архипова пропонувала роботу Анатолію Івановичу в Большому театрі, але він не спокусився, хоча на сценах Кремлівського палацу та Большого, звісно, співав. Пояснення такій відмові просте: “...Я хотів бути вдома, я люблю Україну...”³³. Анатолій Кочерга має нагороди за заслуги перед столицею України: медаль 1500-ліття Києва, Орден Ярослава Мудрого на 25-ліття до Дня Незалежності та Патріаршу нагороду — Орден святого Миколая Чудотворця.

²⁸ Із бесіди з А. Кочергою автора статті Н.М. Іваник, м. Рівне, травень 2019; Кіпніс О. Співак Анатолій Кочерга: “Може, варто було б змінити гімн України?” / О. Кіпніс // Дзеркало тижня. — 2010. — № 8 від 26.02.

²⁹ Із бесіди з А. Кочергою автора статті Н.М. Іваник, м. Рівне, травень 2019.

³⁰ Кіпніс О. Співак Анатолій Кочерга: “Може, варто було б змінити гімн України?” / О. Кіпніс // Дзеркало тижня. — 2010. — № 8 від 26.02.

³¹ Із бесіди з А. Кочергою автора статті Н.М. Іваник, м. Рівне, травень 2019.

³² Кіпніс О. Співак Анатолій Кочерга: “Може, варто було б змінити гімн України?” / О. Кіпніс // Дзеркало тижня. — 2010. — № 8 від 26.02.

³³ В гостях у Дмитра Гордона. Телепередача у трьох частинах, 2017; Із бесіди з А. Кочергою автора статті Н.М. Іваник, м. Рівне, травень 2019.

Спілкуючись із великим басом сучасності, насправді дивовижною особистістю, важливим виявляється обговорювати з ним та усвідомлювати актуальні питання державного устрою та рівня життя українців, розділяти погляди на діяльність видатних діячів, знову і знову відкривати для себе правила постановки голосу та володіння сценічною майстерністю, вчитися рецептів збереження голосу, при цьому захоплюватися його вмінням висловлювати непохитну позицію та безкомпромісну переконливу думку. Але найдорогоціннішим, мабуть, є душа надзвичайної глибини Анатолія Івановича, яку співак вкладає в усе, що робить, та його глибока внутрішня віра. Зустріч із великим маестро можна порівняти із загравою від його грандіозності, масштабного мислення, глибинного духовного наповнення, величезного внутрішнього потенціалу, щирої віри у світлу, радісну, процвітаючу та вільну Україну як одну з європейських держав. І це також є свідченням яскравої харизми геніального виконавця, справжнього патріота своєї рідної України Анатолія Кочерги — гордості сучасної національної співацької когорти, блискучого продовжувача традиції знаменитих співаків України, таких як Борис Гмиря, Андрій Кікоть, Іван Паторжинський та ін. Всесвітньо відомий бас, чия самовідданість сцені вражає та захоплює, увійшов в історію національного мистецтва та зайняв достойне місце у світовій музичній культурі.

Висновки

На сучасному етапі надзвичайно важливе значення відіграє вокальне мистецтво, яскравим представником якого є великий митець України Анатолій Кочерга. Нині, у складні часи в нашій державі постає особлива потреба у потужному голосі, який би був почутий, та вшануванні таких особистостей, які здобули світове визнання, представляючи свою Батьківщину на великих концертних сценах та на зламі тисячоліть вже стали героями, чий вклад в уславлення нашої Батьківщини неоціненний. Отже, мистецька та духовна харизма справжнього майстра сольного співу з роками переосутнилася у незвичайне явище, рідкісний дар та національну гордість. Таким феноменом стала постать славетного українського баса з благословенної землі Поділля Анатолія Івановича Кочерги.

У подальшому заявлену нами проблему доцільно тлумачити, на наше переконання, аналізуючи аспекти творчої діяльності А. Кочерги у контексті його волі як яскравого представника світової вокальної культури: специфіка національної ознаки співака; особливості синкретизму українського та інтернаціонального у творчості; перспективи становлення та розвитку вокальної школи митця.

Список використаних джерел:

1. Кізлова О. Бас Анатолій Кочерга: “особенная анатомия” / О. Кізлова // Академічна музика, інтерв'ю, скорочений варіант у газеті “Дзеркало тижня”. — 2015. — № 35 від 25.09.
2. Линник М.П. Кочерга Анатолій Іванович / М.П. Линник // Українська музична енциклопедія. — Т. 2. — Київ, 2008. — С. 581—582.
3. Линник М.П. Кочерга Анатолій Іванович / М.П. Линник // Енциклопедія сучасної України : у 30 т. / НАН України, — К., 2003—2019.
4. Кіпніс О. Співак Анатолій Кочерга: “Може, варто було б змінити гімн України?” / О. Кіпніс // Дзеркало тижня. — 2010. — № 8 від 26.02.
5. В гостях у Дмитра Гордона. Телепередача у трьох частинах, 2017.
6. Анатолій Кочерга у документальному фільмі “Імена” з Оксаною Марченко (Омега-TV), 2003.
7. Анатолій Кочерга в програмі “Бацман” (спільний проект інтернет-видання “Гордон” і телеканалу “112 Україна”), 2019.
8. Із бесіди з А. Кочергою автора статті Н.М. Іваник, м. Рівне, травень 2019.
9. Лисенко І.М. Співаки України : енциклопедичне видання / І.М. Лисенко. — Київ : Знання, 2012. — 639 с.
10. Линник М.П. Бас з України / М.П. Линник // Музика. — 2005. — № 4. — С. 24.
11. Кияновська Л.О. Quo vadis, церковні хори? / Л.О. Кияновська // Київська муніципальна газета “Хрещатик”. — 2005. — 17.06.

Nataliia Ivanyk. Stage Phenomenon of the Great Modern Ukrainian Singer-Actor Anatolii Kocherga

The article analyzes the key aspects of the artistic activity of the world stage's opera and concert-chamber singer, the famous modern bass, patriot of Ukraine Anatolii Kocherga. The purpose of the article is to produce the latest model of the vocal and stage role of the artist. In this context, the musical and aesthetic views of the outstanding artist are interpreted, the main stages of his formation as a musician, creative versatility and large-scale concert activity are outlined, while the focus is on valuable artistic qualities that make up the artistic charisma of the performer. The scientific novelty of the study is the provision of analytics, which is associated with the study of vocal self-expression and awareness specifics of the acting talent of A. Kocherga in the space of world music culture. This coordinate system highlights the characteristic features of the stage phenomenon, which is a brilliant embodiment of the artistic imagery of the musical heritage of M. Mussorgsky; The uniqueness of the singer, who entered the history of vocal art as “Golden Dositheus” and “the best Boris Godunov of the XX century”, is comprehended, which gives grounds to characterize the work of the famous performer as an extraordinary musical and aesthetic phenomenon of today.

Formulation of the problem. The art of singing has always occupied an important place in the culture of every nation as a vivid expression of the aesthetic existence of a man. At the present stage of the national formation of Ukraine there is an urgent need for research and deep understanding of the creative heritage of the representatives of national vocal music, which include the iconic figure of A. Kocherga.

Key words: singer, artist (performer), bass, art, opera, creative charisma.